

“Olaylar”ın AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun Ədəbi tənqid şöbəsinin aparıcı elmi işçisi fil.f.d., dosent Elnarə Qarağözüvənin moderatörlüyü ilə “Ədəbiyyat söhbətləri” adlı yeni layihəsinin növbəti qonağı şair, yazıçı, tərcüməçi Zəhid Sarıtorpaqdır.

E.Q. - Zəhid müəllim, sizə ilk sualım belə olacaq: Zəhid Sarıtorpaq-şair, nəsir, tərcüməçi. Bu təqdimatlardan hansı Siza daha doğmadır? Yaradıcılığınızın hansı sferası sizin daxil dünyanızı daha dəqiq ifadə edə bilir?

Ədəbiyyat söhbətləri

əsr heç yerdə çap olunmayıb. “Əlifba bayramında qətl” romanını 2013-cü ildə Milli Kitab Müsabiqəsinə elektron variantda göndərmişdim. Roman yer tutmasa da 245 əsərin içərisindən seçilərək ilk onluğa düşdü. Müsabiqənin 19 nəfərdən ibarət mürəkkəbli çox görkəmli adamları idi. Bu müsabiqədən sonra ruhlardım və növbəti romanımı “Derdin sarı çəpkəni” əsərini yazdım. Bu günə qədər altı roman, bir povest yazmışam. Dövlət Tərcümə Mərkəzi

kitabları, Vsevolod Meyerholdun seçilmiş əsərləri kitabı, Mixail Prişvinin, Sergey Mixelkovun, Aqnya Bartonun yeniyetmələr üçün seçilmiş əsərləri kitabları nəşr olunub. Eləcə də çağdaş Ukrayna şairlərinin əsərlərindən ibarət “Kişi, qadın və çətilər” adlı şeirlər kitabı (Salam Sarvan və Məhərrəyevlə müştərek), Dmitri Çistyakin “Şüşə ulduz” şeirlər kitabı (Salam Sarvanla müştərek), eləcə də Höte, Valtter Skott, Ceyms Coys, Marsel Prust, Ejen İones-

“Əlifba bayramında qətl” çox qərribə bir romandır və mən özüm də bu romani çox sevirəm. Əsərdə çox ciddi həyatı problemlər var. Bizim cəmiyyətin qarşılaşdığı çox gərgin, çətin həyat şəraiti ilə bağlı olan problemlər var bu romanda. Əsərdə bəhs edilən dövr keçid dövrü idi: 90-cı illər, I Qarabağ müharibəsi. Əsərdə bütün bunları özündə ehtiva edən bir həyat fonunda yazıcının cəhdini əzablandıran, yazıçı həyatından bəhs olunur. Çox maraqlıdır ki, o əsəri mən bu günə qədər nəşr etdirməmişəm. İndi isə istəyirəm, üyeyimdən bir arzu keçir

nan, ardıcılığı bir-birindən doğan mətnlər ortaya çıxır və bu da mənim nəsrimi bir qədər də axıcı, bir qədər də oxucuya xoş gələn bir hala gətirir. Magik realizm də buradan qaynaqlandı və mən özümün ixtiyar-sız bu rəyəyanda əsərlər yaratmağa başladım. İndi də mən əsərlərimi şüur axını texnikası ilə yazıram. Hal-hazırda “Da-mğa” adında yarımqırıq romanı var. Etiraf edirəm ki, bu vaxta qədər mən belə uzun müddət ərzində roman yazmamışam. Başladığım vaxtdan il yarımdan artıq vaxt keçir, amma hələ çox az bir hissə hazırdır. Amma o biri romanlarımı bir il müddətində yazıb bitirmişdim. Bəy qeyd etdiyim kimi şeirlərim 80-ci illərdən çap olunmağa başlayıb. Məsələn, 1984-cü ildə “Azərbaycan” jurnalında çap olunan bir balladadır. Oxusanız, elə bil bu gün yazmışam. Sizin poeziyayla bağlı dediyiniz bütün məqamlar orada var. Yəni poeziyayla izlənen məqamlar heç də magik realizmə aid deyil, özümə də qərribə gələn bir məqamdır- irləna, haradasa sulfizmə söykənən məqamlardır. Bu balladadan sonrakı şeirlərim, “Ulduz” jurnalında, “Azərbaycan” jurnalında, “Ədəbiyyat qəzeti”ndə çıxan şeirlərim də elə həmin üslubdadır. Bilmirəm necə belə alınıb. Yaradıcılıq qərribə, hətta insanın özünə də qərribə gələn bir məfhumdur. Hansısa əsəri yazırsan, amma fikirləşirsən də tapa bilmərsən ki, bu əsər necə, niyə məhz belə alınıb. Bir şeydə özümü xoşbəxt hesab edirəm ki, kimisə yamsılamıram. Ola bilər ki, klassik əsərlərdən təsirlənmişəm. Ancaq mənim özünəməxsus yazı mədəniyyətim olduğuna tədqiqatçılar da təsdiq edir. Son zamanlar Siza əsərlə yazıram. Vaxtilə sərbəst şeirlərimi daha çox yayımlayırdım. Amma bu gün mənim arxivimdə bəlkə yüzlərlə çap olunmamış heca vəznində şeirlər var. Lakin onları nadir hallarda çap edərim.

E.Q. - Zəhid müəllim, sizin şeir kitablarınızın adı: “Üfürülmüş çirəğin ruhu” və “Tək işığın hələsi”. Kitabların adına da, içindəki şeirlərə də baxanda həmin o sufilik, irləna bağlı məqamlar önə çıxır və bu önə çıxan məqam məhz Şərq ruhudur. Sizin nəsrinizdə də Şərq ruhu var. Amma nəsrinizdə Qərb və Şərq elementləri qarışır. Siz dediyiniz o şüur seli poeziyanızda özünü başqa cür göstərir. Sizin poeziyanızdakı şüur seli mənə elə gəlir ki, genetik yaddaşdan süzülür. Siza də elə gəlirmi? Bu məqam sizin Şamaxı köklərinizdən, gəncliyinizdən gəlir. Bəlkə poeziyanızda titrəyən həmin o “üfürülmüş çirəğin”, yəni məhz Nəsimini ruhudur. Və bu ruh sizin təmsilinizdə “Tək işığın hələsi” kimi bu dövrdə də yaşayır. Siz necə düşünürsünüz?

ərdi səh: 19

Yaradıcılıq qərribə, hətta insanın özünə də qərribə gələn bir məfhumdur

Zəhid Sarıtorpaq: “...İstəmirsiniz ki, bədbəxt olasınız, televiziya baxmayın, televiziya sizi aldadır”

Z.S. - Elnarə xanım, mənim ədəbiyyata gəlişim şeirlərlə olub. On bir yaşında ilk şeirim Şamaxının “Yeni Şirvan” qəzetində çap olunub. Ancaq çox qərribədir ki, ilk şeirlər kitabım 52 yaşında çapdan çıxdı. Bizim ədəbi nəsil “80-cilər ədəbi nəsl” adlanır. Həmin dövrdə biz müntəzəm olaraq ədəbi orqanlarda çap olunurdunuz. Haqqımızda yazırdılar, şeirlərimiz “Ulduz” jurnalında, “Azərbaycan” jurnalında işıq üzü görürdü. Mən həmin dövrdə özümü məhz şair kimi hiss edirdim. Ancaq 80-ci illərdə nəsr formasında heç janrı da məlum olmayan “İlan tüpürcüyü” adlı kiçik bir yazı yazdım. Əsəvəri bir əsər idi. Həmin əsər 1990-cı ildə “Ulduz” jurnalının birinci nömrəsində çap olundu. O yazı ilə mənim yaradıcılığım bir dəyişiklik yarandı. Nəsrə keçməyə daxilində nə isə bir ehtiyac var idi və bu mütləq rəlaşmalı idi. İlk romanımı 2011-2012-ci illərdə yazdım: “Əlifba bayramında qətl”. Bu

zində işlədiyim dövrdə tərcümələrə ardıcıl məşğul olmağa başladım. Dövlət Tərcümə Mərkəzində işləməyə başlamazdan əvvəl, 90-cı illərdə də tərcümə ilə məşğul olurdum. Həmin dövrdə B. Pasternakdan, digər tanınmış yazıçı və şairlərin yaradıcılığında tərcümələrim çap olunub. Artur Rembonun şeirlər toplusu, Fransua Moryakin seçilmiş əsərləri (“Keçmiş zamanların yeniyetməsi”, “Sevgi səhrası” romanları) kitabı, Nikolay Oolqovun “Şinell”, Lev Tolstoyun “İvan İliçin ölümü”, “İnsani yaşadan nədir?”, “Saxta kupon” kitabları, Fyodor Dostoyevskinin “Gülməli adamın yuxusu” kitabı, “Bobok”, “Milad yolkasındakı oğlan” hekayələri, “Ölü evdə qeydlər” povesti, Anton Çexovun “6 nömrəli palata” kitabı və həmin əsərin müəllifi haqqında görkəmli rus rəssamı Konstantin Korovin yazdığı xatirələri, Yuri Trifonovun seçilmiş əsərləri (“Qoca” romanı və he-

ko, Con Steynbek, Boris Pasternak və bir sıra başqa dahillərin əsərləri mənim tərcüməmdə çap olunub. Ən önəmli isə Con Miltonun dünya seviləyi “İtirilmiş cənnət”, “Qaytarılmış cənnət” epopeyalarını, Aleksandr Soljenitsinin SSRİ-nin iç üzünü açan üç cildlik “QULAQ Arxipelağı” əsərini azərbaycan dilinə tərcümə etmişəm.

E.Q. - Sizin cavabınızdan belə başa düşüldü ki, bu üç istiqamət arasında Siza ən doğma olan sfera nəsidir. Yaradıcılığa şeirlə başlasanız da nəsr sizi özəlliklə cəlb edib. Qeyd etdiniz ki, müsabiqədə onluğa düşən əsərlərdən biri olsa da “Əlifba bayramında qətl” romanınız heç vaxt çap olunmayıb. Niyə? Bu məqam mənim üçün çox maraqlıdır. “Əlifba bayramında qətl” romanından sonrakı əsərlərinizin hamısı çap olunub, yalnız bu roman kənarda qalıb. Siz özünüzdə bu əsəri çap etdirmək istəmirsiniz, yoxsa bu həmin romanın özünəməxsus qərribə təleyidir ki, ona çap sırası gəlmir?

Z.S. - Çox maraqlı sualdır. Əlbəttə bu əsərin də təleyidir. Dəfələrlə çap etdirmək istəmişəm, nədənsə alınmayıb. Bilmirəm bu mənədən qaynaqlanır, yoxsa siz dediyiniz kimi romanın öz təleyidir. Bu məqamın özündə bir qədər qərribəlik var. “Əlifba bayramında qətl” romanının yazı prinsipi də o biri əsərlərimin heç birinə bənzəmir. Bu romanda bəlkə də əlifbamızda olan 8-10 hərfə bağlı mətnlər var. Məsələn, əsərin bir qismində sözlər ancaq “D” hərfi ilə başlayır. Digər bir qismində ancaq “K” hərfi ilə başlayır. Yaxud ancaq “A” hərfi ilə başlayan hissə var.

ki, bu əsərin çapı qalsın mənədən sonraya. Nə vaxtsa desinlər ki, Zəhid Sarıtorpağın da nəşr olunmamış bir əsəri qalıb, nəşr edək görək necə əsərdir, nədən danışsın. Sizin mənim romanlarım haqqında da məqalə yazmışınız, mənim yaradıcılığım haqqında maraqlı qənaətləriniz var. Amma “Əlifba bayramında qətl” romanı tam fərqli bir əsərdir.

E.Q. - Mən Sizin romanlarınızla bağlı tədqiqat aparanda əsərlərinizdə ilk öncə magik realizmin elementlərini gördüm və vurğuladım. Fikrimcə, ədəbiyyatımızda hal-hazırda bu rəyəyənən ən yaxşı təmsil edən və təmsil edə biləcək yazılardan biri məhz sizsiniz. Amma mənim soruşmaq istədiyim ədəl bir məqam var. Sizin poetik yaradıcılığınızın tam fərqli bir aspektidir. Poetik yaradıcılığınızda izlənen məqamlar magik realizmə bağlı deyil. Yaradıcılığınızın bu aspektində daha çox sufizim, neosufizim, irləna elementləri izlənilir. Sanki Sizin nəsr yaradıcılığınızla poetik yaradıcılığınız tam fərqli iki xəttədir. Siz də bu məqamda mənimlə razılaşırızmı?

Z.S. - Doğrudur. Mənim nəsr yaradıcılığım magik realizm rəyəyəninin nümunələridir. Mən Moskvada M.Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutunda oxumuşam. Bize həmin dövrdə tədris edilən fənlərin içində “potok sozanie” - şüur axını deyilən bir üslubdan bəhs edən fənn var idi. Mənim nəsrim məhz həmin o şüur axınına əsaslanır və buna görə də mən nəsr əsərlərimi qələmə alanda heç vaxt öncədən plan qurmuşam. Bu zaman ancaq şüur axını ilə yara-

əvvəlki səh: 17

Z.S. - Dəyər verdiyiniz üçün çox sağ olun Elınarə xanım. Bəli, ola bilər ki genetikdir. Mən də həmin torpağın yetirməsiyəm. Onların doğulub-yasdığı yerlər bizim təfərrüfatda olub, uulurumuz eyni qəbiristanlıqda uyuyur. Nəsiminin qardaşının da, S.Ə. Şirvaninin də, Pir Məhəmməd Seyid Əlinin də, mənim nəslimin də qəbrləri eyni məkəndədir. Şəməxi özünü bilirsiniz ki, yaradıcı insanın məkanı olub, böyük dahilər yetişdirib. Onların yetişdiyi torpaqda nəfəs almağın özü mənə azdan-çoxdan nəse veribse, şeir, nəsr yazmağına səbəb olubsa, ne xoş mənim halıma! Məsəhəbələrimin birində də demişəm ki, Məhəmməd Hədi mənə ana tərəfdən qohumdur, M. Ə. Sabir isə ata tərəfdən. Siz düz deyirsiniz. Ola bilər genetikdən gəlme məqamlardır bunlar. "Üflümlüş çirəğın ruhu" və "Tək işığın hələsi" məsələsində çox maraqlı sual qoydunuz ortalığa. Həç o barədə özüm də düşünməmişdim. Bunları mən sadəcə şeirlərimin adından, mənasından götürüb kitabın sərlövəsi kimi vermmişdim. Sufizmin, ırfanın bənilərinin doğulub yaşadığı o torpağın ab-havasındandır o şeirlər, o torpağın insanların çəkdiyi nəfəsəndir, uduğu havadandır. Bu məqamlar mənim özümə də qəribə gəlir. Bu necə oldu axı? Bu "necə oldu?" sualına bir ömür boyu cavab tapa bilmirəm.

E.Q. - Zahid müəllim, sizin nəsr əsərlərinizin magik realizmlə əlaqəsinə bayaq vurğuladım. Bir müsahibə çərçivəsində əlbəttə ki, onların təhlilini vermək, araşdırmaq çətinidir. Sizin yaradıcılığınızla bağlı məqalələrdə bu məqamları araşdırmışam, amma mənə elə gəlir ki, hələ açılmalı olan çox qatlar var. İnşallah bir daha sizin yaradıcılığınıza qayıdacağam. Mənə maraqlı gələn məqam Sizin nəsr əsərlərinizdə daha çox diqqət cəlb edən, təkrarlanan, vurğulanan mistik elementlərdir. İki element çox diqqət cəlb edir: rəng məsələsi, bəz də quşlar. Rənglər və quşlar həm poetik, həm də nəsr əsərlərinizdə var. Niyə əsərlərinizdə bu elementlər bu qədər aktivdir?

Z.S. - Rəng məsələsi və quşlar söhbəti mənim nəsrimdən qırmızı xətt kimi keçir. Bunlar daxili sixintilərin əlamətləridir. Özümün ixtiyarsız olan, bayaq da qeyd etdiyim kimi şüur axını ilə bağlı olan məqamlardır. Ola bilər ki, bunların ruhu anımları var və istə-istəməz magik realizmə özünü bürüzə verir. Xüsusilə "Dərdin sarı çəpkəni"ndə rənglər məsələsi çox ciddi məqamdır.

E.Q. - Zahid müəllim, Sizin bütün nəsr əsərləriniz "Əlifba bayramında qatı", "Dərdin sarı çəpkəni", "Kül", "Qarğa marşrutu", "Quşların intiharına əgla-mayın", "Köhnə mücrüyə elegiya", "Qiyamət Qaziləri" romanlarınız və "Qaranquş səslə sevgili" povestiniz özünəməxsus və fərqlidir. Əlbəttə, onları birləşdirən məqamlar da var. Amma hər biri tam fərqli əsərdir. Mənim fikrimcə nəsr əsərləriniz

icində "Qarğa marşrutu" əzəlidir. Digərlərini sanki bir silsilə halında birləşdirmək, ümumi xətt tapmaq mümkündür. Amma fikrimcə, "Qarğa marşrutu" tam fərqli əsərdir. Bəlkə qəhrəmana görədir, bəlkə sizin ifadə etmək istədiyiniz həmin o ruh halına görədir. Siz necə fikirlə-

aq mən özümü magik realizmə daha gözəl ifadə edə bilirim.

E.Q. - Siz həm də tərcüməçisiniz. Mənim üçün burada çox maraqlı bir məqam var. Mənə elə gəlir ki, bəddi yaradıcılıqla məşğul olan şəxslərin tərcümə ilə məşğul olması daha çətin, daha mürəkkəb

hazırda həmin missiyanı yerinə yetirib? Bu ədəbiyyatın bir qədər kənarda qaldığı, şou-biznesin, şounun, ümumiyyətlə insanların həyatında belə şounun önə keçdiyi bir dövrdə, məqamda ədəbiyyat vasitəsilə oxucularınıza nə demək istəyirsiniz? Z.O. - Tərcümə işlərində də, di-

bəxt olarsınız, televiziya baxmayın, televiziya sizi aldadır. O vaxtdan bu fikrə mənim bəynimə yeridi və elə həmin dövrdən televiziya baxmıram, lazım olan məlumatı internetdən aldım. Oxuculara da onu demək istəyirəm ki, gec-tez kitablara qayıdacaqlar. Xarici ölkələrdə ki-

Yaradıcılıq qəribə, hətta insanın özünə də qəribə gələn bir məfhumdur

Zahid Sarıtorpaq: "...İstəmirsiniz ki, bədbəxt olasınız, televiziya baxmayın, televiziya sizi aldadır"

şirsiniz? Hansısa əsərinizi digərlərindən fərqləndirirsizmi?

Z.S. - Hər dəfə Sizin suallarınızla mənim üçün ədəbiyyatın bağlı qapıları çismən açılır və mən dərinə nəfəs alıram. Mən özüm də "Qarğa marşrutu" əsərim çox sevirəm. Oradakı qəhrəmanı yaratmaq barədə mən uzun illər düşünmüşdüm. Fikirleşirdim amma yazmağa ürk etmirdim. Düşünürdüm ki, nə alına bilər axı bu obrazdan. O xaçapuri satan qəhrəmanım mənim canlı gördüyüm, yaşantıları hiss etdiyim bir adamdır. Onun obrazını yaratmağı özümə borc bildirdim. "Qarğa marşrutu" heqiqətdən digər əsərlərimdən çox fərqlidir. Orada da magik realizm var. Ancaq üslub əsəri bir qədər fərqli aspektdə aparır. Əsərlərimin, qəhrəmanlarının ümumiyyətlə həmişə doğmadırlar. Məsələn "Dərdin sarı çəpkəni"ndə Bulud müəllim. Elə bil ki, mən bu adamla birlikdə işləmişəm, qonşu olmuşam, qohum olmuşam, dost olmuşam. Belə baxıram obrazın halına özüm də fikirleşirəm ki, o kim idi ki obrazını o formada yaradıb ortalığa çıxardı. Qəribə məqamlardır. Yaradıcılığında bu hissələri yaşamasam mən heç nə yazı bilmərəm. "Kül"də də həmçinin. Başəri duyğular keçirmişəm bu əsəri yazanda. Bütün dünya xalqlarını bir məkana yığmışam, Daun adlı obrazın qarşısına gətirmişəm. Magik realizm mənə təlqin etdiyi elementlərdir bunlar. "Qiyamət qaziləri"ni mən roman - pit-ça janrında yazmışam. O romanın yazılış prosesində də çox qəribə yaşantılarım olub. Vaxtilə özüm Xocalıda da, Sırxavənd dərəsində də döyüşlərdə olmuşam. Xocalıya yardım aparanda gəlmişəm o məkənlərə. Əsərdə də məhz o məkənləri vermmişəm. Hətta əsərdə verdiyim maşının nömrəsi də realdır. Bu realıqları əsərdə magik realizmlə vəhdətə vermmişəm. Mən realist bir əsər yazı bilmərəm. Realizmə ciddi yanaşan bir insanam. An-

prosesdir. Tərcümə zamanı yazıçı, şair öz spesifik yaradıcı yönünü kənara qoymalıdır ki, oxucu tərcüməçinin deyil, tərcümə edilən əsərin müəllifinin səsinə eşidə bilsin. Məsələn, Siz Con Miltonun əsərini tərcümə edərkən necə nail oldunuz ki, oxucu o əsərdə Zahid Sarıtorpağın deyil, məhz Con Miltonun səsinə eşitsin?

Z.S. - Con Miltonun əsərinin tərcüməsi mənim ömrümün iki il yarımını alıb. 17500 mısradır. Ən böyüyü "İtirilmiş cənnət"dir. Qayıtarılmış cənnət" bir qədər kiçikdir. İkisi bir yerdə 17500 mısradır. Əvvəl istədim bu əsəri nəsr kimi tərcümə edim. Mən əsərin rus dilinə nəsrə çevrilmiş variantlarını oxumuşdum. Ancaq sonradan öyrəndim ki, XIX əsrdə bu əsəri orijinalda olduğu kimi şeirlə də tərcümə edə bilərdim. Mən əsəri ingilis dilindən sətri tərcümə etdirdim, şeirlə də tərcümə hazır oldu. Onu rus dilində olan variantla tutuşdurdum, tam uyğun gəldi. "İtirilmiş cənnət", Qayıtarılmış cənnət" çox maraqlı əsərdir. Con Milton doğrudan da dahi olub. Mən bayaq qeyd etdim ki, sevmədiyim yazıçı olsa da Aleksandr Soljenitsinin üç cildlik "QULAQ Arxipelağı" əsərini də tərcümə etmişəm. A. Soljenitsini mən yazıçı yox, siyasi publisist kimi qəbul edərdim. Bu əsəri müsbət cəhətlə odur ki SSRİnin iç üzünü, sistemin mahiyyətini açır. Bəhəz buna görə də Nobeleyə layiq görülüb. Bəli, tərcümə işi qəlizdir. Gərəkdir tərcümə etdiyiniz müəllifin ruhunu yaşayasan, ruhunu yaşaya bilmədən tərcümə alınmaz.

E.Q. - Siz tərcümələrinizdə maksimum çalışmışınız ki, həmin müəlliflərin özünəməxsusluğunu saxlayasınız. Və özünü Zahid Sarıtorpaq olaraq o mətdən kənara çəkməmişsiniz. Sonuncu sualım: Zahid Sarıtorpağın yazıçı kimi missiyanı nədir və o hesab edirmi ki, hal-

qər məsələlərdə də özüm üçün elə bir məqam yaratmışdım ki, sanki mənəvi dünyamın üzərinə zireh geyindikdən sonra dünyəvi işləmə məşğul olurudum. Yeni o mənada ki, mənim daxili aləməmə xarici aləmdə gördüyüm işin həç bir təsiri olmasın, daxili mənimdə qalsın. İşdən qayıdıb yaradıcılıqla məşğul olanda o zirehi çıxarırdım və başlayırdım yaradıcılıqla məşğul olmağa. Bu mənada mənə kənar aləmin təsiri olmayıb. Öz ab-havamı qoruyub bilməmiş, öz missiyanı yerinə yetirməkdən ötrü zirehə bürünə bilməmiş. Ədəbiyyata bu günkü münasibətə, insanların daha çox şou biznesə, şou aləminə cəlb olunmasına səbəb televiziyaaların həminin evinə təcavüz etməsi, həmya təsir imkanına malik olmalarıdır. Mən 30 ildir, bəlkə daha çoxdur televizora baxmıram. Çünki Qorki adlına Ədəbiyyat İctimaiyyətində oxuyanda bizim dilçilikdən dərs deyən İ. Bezyazıçı adlı bir müəllim var idi. Hələ o vaxt bizə deyirdi ki, siz şairsiniz, yazıçısınız. İstəmirsiniz ki, bəd-

tablara münasibətdə çox ciddi dönüş var. Bu telefon, internet bütün insanları necə cəlb edib, aludə edibse insanlar ədəbiyyatla maraqlana bilmirlər. Neinki ədəbiyyatla, çox şeylə maraqlana bilmirlər. Mən inanıram ki, gec-tez ədəbiyyat qələbə çalacaq. Nə qədər az oxunsada, kitabla münasibət zəif olsa da, gec-tez ədəbiyyat öz yerini alacaq. Buna mənim şübhəm yoxdur. Müasir texnologiyaya əsasən ədəbi mətnləri də artıq robotlar yazı biləcək. Nə qədər güclü olsa da insan ruhunun o çirpintisini texnologiya verə bilməz. Mən buna inanıram.

E.Q. - Fikrimcə çox maraqlı müsahibə alındı.

Z.S. - Düzünü desəm müsahibə vermək, özüm haqqında, yaradıcılığım haqqında danışmaq mənim sevmədiyim məqamdır. Amma Sizin kimi ciddi bir ədəbiyyat adama müsahibə vermək çox xoş oldu.

E.Q. - Layihəmizdə iştirak etdiyiniz, müsahibəmiz olduğunuz üçün təşəkkür edirik.